

tradicija

peter božik

*Pogledaj, pogledaj ovim krajem,
i krišom briznu u plač,
samo niko da ne vidi, nije muški,
ispred tebe se rastače (i ti vidiš)
rezultanta života: tradicija.*

*Zvekeće nanos napretka:
mnoštvo veštačke starudije obavija noć.
A histerični kičerski grohot zavija.
Njega se pak tiču samo gnusne
reči: pesnik samo cvili.
U svojoj sobi formu mesi,
ne grdi sutra, niti danas,
jede, spava, grli i prazni se, i veruje,
i to je tradicija.*

S mađarskog preveo: Sava Babić

što neki nazivaju andeoskim i demonskim slikama. Pustinja-grad, život-smrt i tako dalje. Ne radi se, dakle, o distinkcijama već o direktnim opozicijama. Izrazima koji stoje u odnosu ili/ili, jedan drugog isključujući. Ostavljam po strani pitanje može li jezik uopšte izraziti šta drugo do samog sebe. Može li predstavljati ista osim tautološkog ponavljanja svojih unutrašnjih opozicija i distinkcija. Zamoliću vas da zadržimo svoju pažnju na oksimoronu. Izrazima

da. Ali ništa više i ništa drugo. I kao takav možda koristan. Jer, dobro je da postoje prepreke, čak veoma dobro.

Nije ubačena, odlučuje. Postoje mnogi razlozi da to bude i jedan, ali odlučujući, protiv. Jer nemoguće je, potpuno nemoguće da oni znaju kako je njemu unapred poznato šta oni nameravaju. Ti dostavljeni planovi samo potvrđuju ispravnost njegovog zaključivanja. Informacije su svakako važne, ali im je logika ipak nadređena. Može čak slobodno da zaboravi kako mu je ta žena donela bilo šta.

— Biće to još jedna blistava pobeda — misli lisac, prilazeći mapi. — Pobeda inteligencije i metode — i tada na usnama ponovo oseti ukus ženine puti. Pobodene zastavice mu se odjednom čine putokazom prema nečemu sasvim drugom.

Hm, da, mrmlja lisac. Hm, da, ponavlja sedajući za sto. Treba načiniti plan, još večeras ga treba načiniti.

Privlačni papir, uzima olovku. Dobro zaoštrenu olovku. Uхвати sebe kako gricka njen vrh kao nekada kada je zbog toga dobio po ustima. Baš blesavo, misli, i u ruci mu se stvori malo džepno ogledalo. Očuvano, iskustvom očvrstlo lice. Sasvim pristojno. Čak više nego pristojno. Višljasta figura bez sala, mišići daleko od svake mlitavosti. Ipak bi tu ženu trebalo još jedanput ispitati.

oksimoron

— Večeras ću govoriti — lebdi profesorov glas nad istim onim auditorijumom — o onom

virdžinija

zlatko benka

Mora postojati neka zemlja u kojoj bi čovek bio više slobodan nego u nekoj drugoj, rekao je Sava dok je u rukama držao još dve preostale karte, najjače, znao sam. Musa je zadubljeno gledao u svoje, brat takode, a ja sam znao da ovaj ulog moram dobiti, pa rekoh.

Virdžinija.

Šta si rekao, pita Sava.

Virdžinija je, dragi moj prijatelju, zemlja u kojoj je sve drugačije. Zapravo, sve je nekako naopako. Za slabe imaju razumevanja jači, bolesnima podaruju zdravlje oni koji ga imaju previše.

Varaš se, kaže Sava.

Ne. Varaš se ti, ako tako ne misliš, jer ako ja tako mislim, ako sam zapravo uveren da je to tako, onda tvoj stav, to što ti misliš da se ja varam je manje, znatno je niže, ne vidi se u odnosu na moje čvrsto uverenje. Virdžinija je ta zemlja, tvrdim, kažem.

Može biti, kaže i dodaje, može biti da je tvoje čvrsto uverenje vrednije od moje neznatne sumnje. To može biti. Ali, da je istina to što kažeš za Virdžiniju, to ne verujem.

Još nije izbacio svog crvenog keca, priča-mo. Musa i brat čute i slušaju.

Može biti, Savo, kaže Musa.

Niko od nas nije bio tamo, zar ne, kažem. Pa ako ja verujem, a vi samo u sumnji zatečeni u to ne verujete, ko je u pravu? Vero-vatno ti, kaže brat, zagledan u svoje karte.

Vi ste blesavi načisto, a mene ćete napraviti ludim, otkud to može biti u Virdžiniji. Zamisli, molim te, kaže Sava i odpija rakiju iz flaše Balandines viskija.

Vero-vatno je brat u pravu, kaže Dušan dok motri svoje dve karte.

Pa, zar iz Virdžinije ne dolazi najbolji duvan. I šta češ više, šta ima bolje od najboljeg duvana, kažem.

I šta još, pita Sava.

Ako je tamo duvan najbolji, sve mora biti dobro, kažem. Kako može biti sve drugo loše, a duvan najbolji?

E, to ne znam, kaže Sava.

E, vidiš, ne znaš. Ali ja znam, da ako je nešto negde najbolje, onda je sve drugo bolje nego drugde, kažem.

A Španija, kaže Sava.

Da, tamo je najbolja korida. Ali ona je samo španska. Dok duvan nije samo virdžinijski, on je svetski, razumeš, kažem.

Ipak, to ne mora biti istina, to kako je tamo sve drugačije, kaže Sava i ponovo odpija dok nudi Musu. On pije. Brat ne. Ja odpijam brzo i mnogo, rakija prži grlo.

Htedoh da mu kažem: Jebi se, ali bih zažalio. Kako čovek, pametan i bistar, može biti ponekad glup, kako ne razume. Tresnuh kartama o sto i rekoh:

Da vidimo, neka pobede najslabije.

Neka, kaže Sava.

Otvorite karte, kaže Musa.

Otvaram, kaže brat.

U pravu si, kaže Sava, ovde je kao u Virdžiniji, nekako naopako.

Ne žalim, dodaje.

Ostavljam ulog za sledeću igru. U pravu sam, ali ulog ne uzimam. Ne uzima ga ni Sava, iako je izbacio zelenog i crvenog keca. Musa je počeo da se smeje, kao i brat i obojica se svališe na kauč, kao brvna, smejući se tako da se zabrinuh da će im se nešto dogoditi.

U pravu si, ponavlja Sava.

Obojica držimo svoje karte na stolu i gledamo se ne u oči, ne u lice, pogledom prodiremo duboko među vijuge i tu on zna, a to znam i ja: u pravu sam.

Mora... postojati... Virdžinija... dragi moj prijatelju... mora je biti... razumeš... kažem.

Ta dvojica na kauču su zasela, glavu naslonila na kolena i smeju se kao da im to više nije prijatno, ali moraju. Gledam Savu ko zmija žabu i on obara pogled na svoje otvorene karte: dava keca, zelenog i crvenog i moje dve devetke, zelenu i crvenu.

Mo-ra postojati Virdžinija, kaže tiho i ponavlja to.

Uzimam karte, mešam ih ponovo i kažem: Sada češ da vidiš.

Igramo šamo Sava i ja, jer Musu i brata ne napušta smejanje i već predosećam da će da zaplaču. Znaju oni zašto. Sava još nije shvatio. Promešao sam karte i dao mu da precepi špil.

Ne, kaže:

Nesmeš, kažem.

Neću, kaže.

Nesmeš, kažem.

Ne-smem, kaže i ustaje, proteže se i seda na drugi kauč, u pozici Rodenovog mislioca gleda tupo, bez veze. Brat i Musa još samo podrhtavaju, ali smeh se više ne čuje. Uskoro i oni priđu glave, suznih očiju pogledaju u Savu, zavale se na kauč i čute. Čutimo. Dugo, dugo ču-

kao što su pustinja nade, naivni lisac i tome slično. Jasno tu primećujemo sklonost narušavanju sistema. Takode nam je svima poznato zadovoljstvo koje to narušavanje, spajanje nespojivog, donosi. Želim da naglasim sledeće — ne radi se o razaranju, o potpunom uništavanju distinkcija i opozicija. Zadovoljstvo upravo počiva na svesti o njihovom postojanju i privremenom karakteru narušavanja. Zadovoljstvo prekoračenja je ujedno i zadovoljstvo zbog postojanja granica.

uobličjenja

Kakva samo obaveštajka kod lisca. I to u ove sate. Voleo bi da se i on malo pozabavi takvim ispitivanjima. Vojnik je vojnik, general general i svakom sleduje ono što mu sleduje. Ali, ko zna? U ratu je svašta moguće. Ne, naravno, da vojnik postane general, to bi bila besmislica. Ali jedan Karl ili Smit? Zašto da ne?

predoumišljaj

— Spavala si s liscom? — direktan je profesor.

— Nisam — odmahuje glavom ljubavnica.

— Jesi, znam da jesi. Nisi smela to da mi učiniš. Da se tucaš sa mojim edukativnim primerom. Ne, to je zbilja skandal.

Profesor odlazi u kuhinju i vraća se sa oštrim kuhinjskim nožem u ruci.

— Sta češ s tim? — pomalo je zastrašena ljubavnica.

— Ubiću ga. Smrsiću konce prokletom prevejanom lisicu. I to s predoumišljajem.

petar duza

timo. Usporeno mešam karte i čuje se samo to šuštanje. Stavljam ih na sto, gledam u zid, iza zida, preko polja, planina, mora, vidim, a vide to i Musa i brat i Sava da postoji Virdžinija, zemlja u kojoj raste najbolji duvan i kada čovek puši taj duvan sve mu je bolje i lakše. Sve je bliže. Sam sebi je bliže, ljudima više veruje, jer veruje najboljem duvanu, koji ga čini boljim, ugodno mu je u plućima, u telu.

Dugo, dugo čutimo, zagledani u daleku Virdžiniju koja se najpre kao neoštra slika u objektivu pojavljuje a zatim obrisi te slike postaju jasniji.

Ako je ovde večer, mora da je tamo jutro, kaže Musa.

Vero-vatno, pošto je zemlja okrugla, u to nema sumnje, kaže brat tiho, a i Sava nešto šapće da bih kasnije razaznao:

Virdžinija... Virdžinija... mrmlija, kao da jeca. Ustvari, on to plače, shvatio sam, on tako plače sada.

Brat otvara prozor, sparina kulja napolje i ulazi sveže veče.

Koliko je sati, pita Musa.

Iznenadio me je kada je rekao Sava:

E, sada su svi sati, samo negde u Virdžiniji. Shvatio je, bilo je jasno.

Svo je vreme, kažem.

Svo je vreme, kaže brat kroz otvoreni prozor, u promaju što vuče naše misli napolje, u vazduh, u vetar, u etar, u galaksiju. Gospode, ako te ima gde si, kaže Sava.

Mi smo ovde, ustaje Musa sa kauča i pije dugo iz flaše, onda je izvrće dok iz nje kaplje, najpre brzo, zatim sve sporije.

Mi smo ovde, ponavlja brat još uvek zagledan u mrak i prve zvezde, te najsjajnije što se javljaju.

Musa ima 29 godina, ja dve više, a Sava i

brat dve manje. Tu bi mogla da se stavi tačka, da nije ušla majka i rekla:

Deco, vi ste sigurno gladni.

Niko joj nije odgovorio, začuđeno nas je posmatrala i rekla:

Večera je na stolu, hladni se, hajde.

Izašla je.

Kao u špici filma kada čovek-div udara u ogromni gong, usporeno, polako i oprezno vraćamo se u sobu. Zaista, večera bi se ohladila, mora da smo to pomislili svi i čutke krenuli u kuhinju. Prija kakao, može biti, prija slanina, može biti, prija puding na kraju, može biti...

Posle večere niko se nije dohvatio cigareta. Raziši smo se brzo, skoro bez reči. Brat je legao i gledao nemo u plafon, Musa je otišao da čeka autobus za Bački Gračac, Sava je otišao da čeka autobus za Novi Sad, a ja sam zaspao prebirajući po kartama koje su se rasule po stolu.

Nikada više, pomislih, mi se nećemo sresti zajedno. Nikada više se nećemo sresti u ovoj sobi koja postaje sve manja, kao da su se njeni zidovi napahnuhli čudesnom pričom o zemlji u kojoj je sve drugačije i sada se pomeraju u temeljima, kao što bi se čovek u strahu pred konačnom spoznajom morao sabrati u onome što je najvažnije.

Mani se toga, rekoh sebi, spavaj Miko, još si živ.

Zaista, istina je, Virdžinija postoji i to je zemlja u kojoj se može živeti na način bogova, samo što su oni sravnjeni sa zemljom, nema ih više, nema ih, samo smo mi ovde, Musa putuje za Gračac, Sava za Novi Sad, brat bulji u plafon, a ja pokušavam svega da se setim. Ne. Nema sećanja. Nema sećanja na ono što se događa samo jedanput. Znao sam, što se uvek zaboravlja. Adio Virdžinijo. Adio. San o toj zemlji se neće ponoviti u javi. Mani se toga, rekoh sebi, spavaj, još si živ.

januar eržebet juhas

Neobično je što mi se u poslednje vreme gotovo ukorenio običaj da sanjam isto. U novije vreme užasno mnogo sanjam, ali u sadašnjem stanju to mi ni malo nije čudno, jer ako je čovek vezan za postelju, kao ja sada, ako ne zbog drugog, ono zbog muke ili tuge, on često pridrema. Ovaj čudnovati san koji mi se stalno vraća, međutim, sasvim se razlikuje od ostalih. Čini mi se da iz dubine čujem telefonski poziv, malco promukli zvuk starog telefona. Zvuči poput nekog potmulog dozivanja u pomoć, osluškujem ga i za to vreme bespomoćno razgledam naš dobro znani stan, i pomišljam neraspoločeno, gotovo sa strepnjom, pa bože zar kod kuće nema nikoga? Ali mi se događaju još jezivije neobičnosti. U mojim budnim snovima, koji me sve češće iskušavaju, nalazim se u društvu sa Ž. Tada se ne nalazim u bolnici, nego pre dvadeset godina skitam opustelim ulicama Novog Sada, a istaknuti značaj svakoj mojoj reči, svakom pokretu daje saznanje što osećam da me Ž. posmatra. Ja jesam zaista ja zato što se sve odigrava pred njenim pogledom. I jasno osećam, ovaj zamišljeni pogled daje smisao mom nistavnom malom životu koji je uvek dolazio do određenog značaja pred zamišljenim pogledom Ž.

Ž. mene nikada nije volela. Nije me volela ljubavljju. Svamo kao jednog od mnogih svojih prijatelja. Uvek je imala nekoliko pouzdanih prijatelja i nekoliko nepouzdatih ljubavi. Nije se ustezala da mi priča o njima, iako je pouzdano znala da svakom svojom rečju meni nanosi bol. Ž. nije bila u stanju da to primi k znanju. Smatrala je prirodnim što sam ja u nju zaljubljen.

Dugo sam patio zbog Ž., zatim sam se upoznao sa mojom suprugom. Izgledalo je da sam počeo da zanemarujem Ž. Supruga me je zavolela od prvog trenutka. U početku to za mene beše neobičajno doživljaj. Toliko sam se bio privikao na beznačajnu ljubav prema Ž. da sam ljubav svoje supruge zapravo osećao kao teret.

Rodila nam se kćer. Užasno je osećanje kada se unapred vidi da je ista kao majka. Krupna, bespomoćna i sentimentalna. Kad pomislim na to nerazumno razmnožavanje, izgubim volju za život. Inače ne znam što me je prtila misao o Ž. Istina, došla je da me poseti. Ali to kod nje pogotovu — nema nikakvog značaja.

Ja sam veoma, veoma voleo Ž., a izvan nje, mislim, sve je u mom životu bilo laž. Iako nikada ne bih mogao živeti sa Ž. Bio sam podesan samo za život sa svojom suprugom. Ali to su mogle, možda, slutiti, ali ni jedna nije mogla znati.

Ipak sam uvek navijao da Ž. bude nesrećna. I bila je veoma nesrećna. Uvek sam joj bio potreban kada je bila veoma nesrećna. Tako sam je mazio. Zapravo sam bio srećan što je ona nesrećna. Činilo mi se da ona pazi na to kako bi uvek bila nesrećna, veoma nesrećna.

U poslednje vreme, od kada sam u bolnici, ukorenila mi se prinudna predodžba da patim. Tako sam patio da nisam imao priliku ni da mislim kako ja patim. Zaboravio sam da u suštini sam ja i patim. Zaboravio sam i svoju krupnu ženu i kćer. Uvek sam očekivao Ž. Kada bi stigla, ponašala se kao ljupka sestričina. Mene je bolelo sve, ali to nisam mogao da kažem. Kako je lagala ona, lagao sam i ja. Drugog rešenja nije bilo.

Jedva sam imao vremena i da pomislim da ću, možda, umreti. Da sam mogao da živim zajedno sa Ž., mogao bih i umreti. Samo tada. Ali ovako, lišen svake šanse — isključena stvar.

Ne znam koji je danas dan, ali na meni se obavljaju određene pretrage. Ne bojim se. E pa, uvek sam ovako zamišljao januar, mesec moga rođenja. Sve liči na jedan novi veliki početak, na šiknulu nadu. Osećam kako se topla tečnost razliva po mom licu i vratu. Izgleda da je čovek ipak sposoban da izazove toplinu pelene. Kao da nikad više neće biti noći, svet oko mene je sve belji, belji čak i od svežeg snega.

S mađarskog: Sava Babić

najniža tačka ištvan apro

Tonem, tonem.

Udarac beše jak i ne mogu da se oslobodim bespomoćno utrnulosti. Pružam svoje pipke — možda kao otpor —, dobro je tonuti, iako osećam nekako da to nije u redu. Moji pipci dotiču homogeni medijum koji me miluje, dalje tonem.

Znam da sanjam, otvaram u snu oči, budim se, i kidam, trzajem rešetke moga sna. Kad se probudim, san — što sam sanjao, isto je.

Nešto mora da pomogne.

Zvezde bi mogle da pomognu. Pogledam gore, samo me u ovo doba mogu dirnuti: samo ujesen, uzim, kada ne mogu ravnodušno da šetam ispod njih, kada iznad mojih povrataku kući neumoljivo blista Orion, lovac. Mogle bi da pomognu? Kristalni osećaj osame verno se javlja, žuta svetlost ga vuče za mnom verno, ko zna od kada. Betelgeuze je uvek na to upozoravao. Videli su to negda i oni koji su zvezdu nazvali Betelgeuze. Nisu mogli biti srećniji.

Ovde sam prikovan, i to mi je jedina radost. (Patim se dakle.)

U detinjstvu nisam poverovao da je brzina svetlosti najveća brzina u vasioni. Nek veruje ko hoće — rekao sam. Sve što sam u ranom detinjstvu naučio, naglavce je obrnulo u meni svet, nešto bi mogalo ostati i uspravno. Da se kosmos može strpati u kutiju s etiketom najveće brzine, ne verujem ni danas. Nek veruje ko hoće.

Navigare necesse est. Ali se može i potonuti. I to je u igri.

Tonem.

Da bi se još jednom našao na površini, moram dodirnuti mulj.

Do kolena ću se zaglibiti, stopalima ću dotaći pod njim netaknuto i čvrsto tlo — odbaciću se od njega. Šta mari ako su se gore pojedinci na brodu već odrekli od mene?

Moram da se priprelim, svetlost je sve bleđa. Ko zna šta me dole čeka u potpunoj tami. Isprobavam pipke, možda ću morati da se branim. Dobro je što imam pipke, ono nešto od čega ću se možda braniti takode će se iznenaditi ako ih upotrebim. Pogotovu ako me bude smatralo za beživotni, organski otpadak. A na šta drugo i mogu da mu ličim? Iznenadiće se i svoju će nepažnju skupo platiti. Samo da ne bude to nešto isuviše krupno. Ili isuviše jako.

Uskoro stižem na dno. Gore već govore o nečem drugom.

S mađarskog: Sava Babić

bela lutka stevan ileš

FRIENDS

*Drugujem me veštački
Izrađenim ljudima
Prirodne veličine,
Mojim najboljim slušaocima.*

NEĆE OTIĆI

*Djeva mi ima
Drvene ruke
Na mesto očiju
Stavio sam
Dva plava klikera*

*Sate provodi pred
Ogledalom
Sve dok je ne
Odneseš iza ormana
Gde je pokrивam
Belim plaktama*

*U mom stanu živi
Promaja
I bela lutka
Da nikada od mene
Ne odu*

NA HRIDIMA ČETVRTOG KONJA

*Na sceni daske
još mirišu na loj.
Planinska zaba i prolećni noj
vezani tananom srebrnom niti,
svoje male glave
pokreću uz noć.*

*U trenutku kada treperi slika
svetlosti pozornice
prigušena zvukom i plavom zastavom,
iz konzerve na kraju sale
iskaču haringe i
plesniv prah.*

*Svite i korani nebeskih Isusa
pokajnika
jedino se čuju.
Na trulom panju
veselo svetli
odsećena noga lutke.
Hor eto, već uvežbano peva.
Naramenice se svlače
i prislanjam puna usta
uz tvoja.*

*Hranim te sažvakanom ribom
i morskim travama. Vetar.
Posle ti dodirujem
kosu, lice i oči.*